

Djelovodni broj: 05-16/23-6

ZAŠTITNIK LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA CRNE GORE

NACIONALNI PREVENTIVNI MEHANIZAM

**Po Opcionom protokolu uz Konvenciju UN protiv torture
drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka**

IZVJEŠTAJ O OBILASKU

Odjeljenja bezbjednosti (Ob) Berane

Stanice policije Andrijevica

Podgorica, jul 2023. godine

Podaci o obilasku

Vrsta obilaska:	Redovni obilazak;
Svrha obilaska:	Ocjena stanja i ispunjenosti ranijih preporuka Zaštitnika, prevencija torture;
Datum obilaska:	26.07.2023. godine;
Najava obilaska:	Obilazak je nenajavljen;
Tim za obilazak:	Vođa tima: Mirjana Radović, zamjenica Zaštitnika; Član tima: Marijana Sinđić, glavna savjetnica Zaštitnika.

Tok obilaska

Faza I – razgovor sa predstavnicima Ob Berane

Obilazak tima NPM-a započet je razgovorom sa g-dinom Delević Daliborom.

U uvodnom izlaganju predstavljen je mandat Nacionalnog preventivnog mehanizma i planirane aktivnosti NPM-a tokom obilaska, u skladu sa metodologijom rada realizacije obilazaka.

Gospodin Delević je ukazao na nedostatak kadra i izrazio bojazan zbog prevelikog odliva zaposlenih policijskih službenika. Brojke kojima raspolažu su evidentirane i pokazuju da se tokom prošle godine penzionisalo 20 policijskih službenika i da je već osam policijskih službenika podnijelo molbu za odlazak u penziju. Takođe, istaknut je problem starosne granice policijskih službenika koja je u prosjeku od 40-50 godina.

Tokom obilaska tim je naišao na podršku službenih lica i nesmetano obavio planirane aktivnosti - pristup prostorijama za zadržavanje, dokumentaciji, dok je razgovor sa zatečenim zadržanim licem obavljen poštujući princip povjerljivosti.

Faza II – obilazak Centra bezbjednosti

Obavljen je obilazak prostorija za zadržavanje i dežurne službe.

Faza III – razgovor sa zadržanim licima

Tokom obilaska u prostorijama za zadržavanje zatečeno je lice muškog pola. Tim je obavio razgovor sa tim licem, tokom kojeg se predstavio i objasnio mandat NPM-a kao i svrhu i prirodu obilaska.

Faza IV – razgovor sa zaposlenima

Tokom obilaska tim NPM-a je razgovarao sa zaposlenima koji su bili zaduženi za pritvor i sa policijskim službenicima koji obavljaju poslove u dežurnoj službi i koji su dali na uvid dokumentaciju tj registre zadržanih lica i lica lišenih slobode.

NACIONALNI MEHANIZAM ZA PREVENCIJU TORTURE CRNE GORE
Obilazak OB Berane i Stanice policije Andrijevića, jul 2023. godine

Zamjenica Zaštitnika Mirjana Radović, održala je kratku radionicu- edukativnog karaktera sa zatečenim policijskim službenicima koji vrše policijske poslove u okviru Interventne jedinice Uprave policije- OB Berane.

Tema radionice je bila sagledavanje stanja u oblasti zabrane mučenja i drugih oblika zlostavljanja, naročito iz ugla nalaza i preporuka koje su upućene Crnoj Gori u poslednjim Izveštajima CPT, Evropskog Komiteta protiv torture nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja.

Zamjenica Rdaović je ukazala je na značaj načina ostvarivanja osnovnih prava lica lišenih slobode kao i na značaj zaštitnih mjera od zlostavljanja-prava na pristup ljekaru i advokatu i da o svom lišenju slobode obavijeste blisku osobu, kao i način na koji sa zadržana lica obavještavaju o svojim pravima. Zaključila je da je slaba korist od prava koja imaju lica lišena slobode ukoliko nijesu upoznati sa postojanjem tih prava kao i da postupanje u skladu sa zakonima i nulta tolerancija torture su pravila kojih treba svaki policijski službenik da se pridržava.

Faza V – uvid u dokumentaciju

Izvršen je uvid u dokumentaciju, registre lica lišenih slobode, zadržanih lica, evidenciju o vremenu javljanja rodbini, odnosno trećim licima za lica lišena slobode i zadržana lica. Pregledan je dio dokumentacije vezan za upotrebu sredstava prinude.

Faza VI – završni razgovor sa predstavnicima Ob Berane

U završnom razgovoru sa načelnikom Radunom Stojanovićem iznešena su opšta zapažanja o obilasku. Tim je ukazao na apsolutnu zabranu bilo kakve vrste kažnjavanja prema licima lišenim slobode. Takođe, ponovo nam je ukazano od strane načelnika na probleme na koje nailaze policijski službenici u radu i nedostatak kadra.

Uvod

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, u skladu sa Ustavom Crne Gore¹ i Zakonom o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore², vrši poslove Nacionalnog preventivnog mehanizma (NPM) u cilju prevencije mučenja i drugih oblika surovog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja lica lišenih slobode, a u skladu sa Zakonom o potvrđivanju Opcionog protokola uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka³.

¹ Član 81 Ustava Crne Gore;

² Zakon o Zaštitniku ("Službeni list Crne Gore", br. 042/11 od 15.08.2011, 032/14 od 30.07.2014, 021/17 od 31.03.2017);

³ "Službeni list Crne Gore – međunarodni ugovori", br 9/2008;

NPM preduzima mjere za sprječavanje mučenja i drugih oblika surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, sprovođenjem redovnih i kontrolnih obilazaka mjesta u kojima se nalaze ili se mogu naći lica lišena slobode ili lica kojima je ograničeno kretanje, odlukom suda ili drugog državnog organa.

Članovi tima NPM-a imaju pravo:

- da bez prethodne najave obilaze organe, ustanove i organizacije i pregledaju prostorije u kojima se nalaze ili bi se mogla nalaziti lica lišena slobode;
- na pristup podacima o: organima, ustanovama i organizacijama u kojima se nalaze lica lišena slobode, broju lica lišenih slobode u organu, ustanovi ili organizaciji koju obilaze i o postupanju sa licima lišenim slobode;
- da bez prisustva službenog lica razgovaraju sa licima lišenim slobode i drugim licima koja mogu da daju odgovarajuće informacije u vezi sa sumnjom da se krše ljudska prava u organu, ustanovi ili organizaciji koju obilaze.

Razgovor sa zadržanim licima

Sa zadržanim licem, obavljen je povjerljiv razgovor bez prisustva službenika Odjeljenja bezbjednosti.

Zadržano lice koje je zatečeno imalo je kod sebe Informativni list i rješenje o zadržavanju. Lice je bilo smješteno u prostoriji broj 2 koja je interno označena sa velikim slovom Ž, dok je druga prostorija bila slobodna i označena sa velikim slovom M. Zadržano lice je čekalo pregled psihijatra jer se po navodima policijskih službenika radi o dugogodišnjem zavisniku od droge. Lice nije imalo primjedbi na rad policijskih službenika, samo se požalilo „da se dobro psihički ne osjeća“.

Materijalni uslovi u prostorijama za zadržavanje

Kako je konstatovano i tokom prethodnih obilazaka Ob Berane raspolaže sa dvije prostorije za zadržavanje sa dva kreveta.

Prostorije u pogledu površine i dimenzija uglavnom ispunjavaju standarde CPT-a. Međutim, prostorije za zadržavanje nijesu opremljene fiksiranim stočićima i stolicama. Ustanovljen je nedostatak posteljine i to što ima je higijenski neupotrebljivo misli se na dušeke i ćebad. Odjeljenje ne raspolaže i prostorijama za zadržavanje osjetljivih kategorija i to za maloljetnike i za osobe sa invaliditetom.

Osvjetljenje, ventilacija i grijanje u prostorijama za zadržavanje

Obezbijedena je prirodna svjetlost i vještačko osvjetljenje.

Sistem za ventilaciju je pravilno funkcionisao ali prostorije nijesu bile provjetrene već zagušljive.

Higijena i sanitarni čvor

Prostorije za zadržavanje u trenutku obilaska nisu bile čiste i uredne. Higijena sanitarnih čvorova nije bila zadovoljavajuća.

Ob Berane ne posjeduje toalet adaptiran za osobe sa invaliditetom.

Pristup vodi za piće

U prostorijama za zadržavanje postoje česme za vodu sa metalnim umivaonikom. Česme se aktiviraju pritiskom na dugme iznad umivaonika propuštajući programiranu količinu vode.

Komunikacija zadržanih i službenih lica

Komunikacija se ostvaruje putem interfona. U trenutku obilaska, interfon je funkcionisao u prostorijama.

Video nadzor

U prostorijama za zadržavanje pokriven je video nadzorom ulaz i hodnik ispred prostorija kao cijela putanja od ulaza u Ob do prostorija. Vidno je istaknuto obavještenje o video nadzoru (naljepnica na vratima).

Način čuvanja ličnih oduzetih stvari

Stvari i predmeti koje policijski službenik koji izvršava zadržavanje oduzima od lica koji su zadržani u prostorijama za zadržavanje u Ob Berane se čuvaju u ormaru u radnim prostorijama u pritvoru, na bezbjednom mjestu, shodno Pravilniku o načinu obavljanja policijskih poslova i primjeni ovlašćenja u obavljanju tih poslova⁴, o čemu se vodi posebna evidencija – knjiga koja se nalazi u toj prostoriji.

Takođe, i u Zapisnik se unose se podaci o privremeno oduzetim ličnim predmetima sa potpisom lica od kojih su oduzete iste.

Prostorije za saslušanje i informativne razgovore

Tim NPM-a je predočeno da u CB Berane ne postoji posebna prostorija koja služi za saslušanje i informativne razgovore. Razgovori se obavljaju u kancelarijama službenika.

⁴“Službeni list Crne Gore“, br. 021/14 i 066/15 od 26.11.2015. godine;

Tokom obilaska prilikom obavljen je razgovor sa inspektorom Delević Draganom, koji je naveo, da u Beranama ima oko 120 registrovanih zavisnika. Predstavio je prilike u Beranama i probleme koje narkotici čine građanima i stim u vezi ukazao na povećan broj krivičnih djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 220. st.1 Krivičnog Zakonika Crne Gore.

Timu je predočeno da u posljednje vrijeme među adolescentima primijećen "snus" nikotin koji se može kupiti na trafikama, kao i GHB (ili džii) i ketamin. Inspektor Delević je objasnio da svaka od ovih supstanci unesena u organizam mijenja stanje svijesti i izaziva psihičku ili psihofizičku zavisnost. Takođe, osobe koje su pod dejstvom nekih od narkotika ili alkohola kojeg ne smijemo zanemariti su lak plijen za one koji ih navode na zloupotrebu ili im iste čine dostupnim. Tu misli na osobe koje pod dejstvom supstanci vrše krivična djela, počev od najsitnijih pa do najtežih krivičnih djela. Veoma mali broj registrovanih lica nije prava brojka, koliko svako mjesto ima korisnika narkotika. Po njemu, borba protiv zavisnosti je teška i zahtijeva ozbiljan pristup i multidisciplinarnu saradnju svih subjekata sistema.

Uvid u dokumentaciju

Od 01.01.2023. godine do 26.07.2023. godine, ukupno je lišeno slobode 111 lica, dok je zadržano bilo 25 lica. Metodom slučajnog uzorka izvršen je uvid u nekoliko predmeta koji su formirani prilikom zadržavanja lica odnosno lišavanja slobode, sa akcentom na kontrolu ostvarivanje prava zadržanih i lica lišenih slobode.

Svi registri koje je NPM tim pregledao vode se uredno. Takođe vodi se posebna evidencija za lica koja pristupaju po pozivu.

Međutim, tim NPM-a primijetio je da registri zadržanih i lica lišenih slobode u rubrici broj 7 osnov zadržavanja odnosno lišenja ne sadrži član Zakona na osnovu kojeg je zadržano lice ili lišeno slobode, iako sadržinom dokumentacija koja prati zadržavanje ili lišenje sadrži i krivično djelo i ostale podatke.

Takođe, NPM tim je detaljno pregledao dokumentaciju za lica koja su zatečena u prostorijama za zadržavanje.

Obavještenje o pravima zadržanoq lica

Uvidom u Zapisnike utvrđeno je da se konstatuje da li je lice primilo Informativni list ili je odbilo da ga primi. Lice svojim potpisom potvrđuje da li je primilo ili odbilo da primi Informativni list. Postoje situacije kada osoba odbije da se potpiše, i te situacije evidentira policijski službenik svojim potpisom.

Pravo na obavještanje drugog lica i branioca

Zadržano lice se obavještava o tome da ima pravo na branioca. U Informativnom listu koje zadržano lice dobija, lice se (još jednom) upoznaje sa pravom da angažuje branioca kojeg odabere.

Lica zadržana u prekršajnom postupku ili u skladu sa pravilima bezbjednosti saobraćaja po pravilu ne žele da angažuju branioca, a sva lica zadržana u krivičnom postupku su imala ili izabranog branioca ili im je postavljen branilac po službenoj dužnosti. NPM tim smatra da u ovom dijelu treba da budu unaprijedeđeni formulari zapisnika o zadržavanju. Zapisnici treba da sadrže polja u koje je potrebno zabilježiti podatke o tome da li je branilac angažovan i njegovo ime i prezime i o vremenima kada je kontaktiran, kada je pristupio zadržanom licu i kada je obavio razgovor sa licem. Na ovaj način, mogu da se unaprijede postojeće elektronske evidencije takozvane Evidencije o dovedenim i zadržanim licima.

Pravo na zdravstvenu zaštitu

Ljekarski pregledi obavljaju se pri prijemu i tokom zadržavanja ukoliko lice to zatraži, kao i kada policijski službenici uoče da lice ima vidljivih povreda, druge zdravstvene tegobe, kada prima terapiju kao i nakon upotrebe sredstava prinude. Medicinska pomoć se pruža u Hitnoj pomoći i Opštoj Bolnici u Beranama.

Policijski službenici navode da ljekarskim pregledima prisustvuju isključivo na zahtjev ljekara, a zapisnik o zadržavanju bi trebalo i u ovom pogledu unaprijediti, pa unositi i informaciju o tome "da li je službeno lice prisustvovalo ljekarskom pregledu" i "razlog prisustvovanja".

NPM tim je ukazao da prisustvo policijskih službenika ljekarskim pregledima nikako ne bi trebalo da bude pravilo, već izuzetak, do kojeg dolazi ukoliko postoje naročiti bezbjedonosni razlozi koji ukazuju na tu potrebu. Sama činjenica da se obavlja ljekarski pregled zadržanog lica nije dovoljan razlog da se naruši privatnost njegovog pregleda, već je potrebno da u konkretnom slučaju postoje bezbjedonosni razlozi, na koje će policijski službenici upozoriti ljekara kako bi donio odluku o prisustvu nemedicinskog osoblja ljekarskom pregledu.

Ukoliko ljekar zatraži da policijski službenici prisustvuju ljekarskom pregledu zadržanog lica, pregledu bi trebalo da prisustvuju službenici istog pola kog je i lice koje se pregleda i to tako da ne mogu da čuju razgovor između ljekara i lica, a prisustvo ljekarskim pregledima i razloge za to policijski službenici bi trebalo da pismeno konstatuju.

Među dokumentacijom o zadržavanju uglavnom nije pronađena zdravstvena dokumentacija zadržanih lica, već po navodima službenika izvještaj o obavljenom ljekarskom pregledu ostaje kod zadržanog lica koje je pregledano.

Zadržano lice koje je zatečeno imalo je potrebu za ljekarom-psihijatrom i čekalo je da bude odvedeno na pregled.

Pravo na obrok

Licima koja su zadržana više od 12 časova, shodno Pravilniku o načinu obavljanja policijskih poslova i primjeni ovlašćenja u obavljanju tih poslova⁵, obezbjeđuju se tri obroka dnevno. U Zapisnicima koji su pregledani od strane tima bili su upisani podaci kad je obrok ponuđen kao i podatak ako je obrok odbijen.

Na osnovu dobijenog podatka od strane službenika, utvrđeno je da se obroci za zadržana lica obezbjeđuju na osnovu važećeg ugovora Ministarstva unutrašnjih poslova sa kompanijom koja se bavi prehrambenom djelatnošću.

Upotreba sredstava prinude

Upotreba sredstava prinude od strane policijskih službenika tokom vršenja svojih ovlašćenja podvrgnuta je strogoj kontroli jer može da dovede do povrede fizičkog i psihičkog integriteta. Svaka upotreba sredstava prinude mora prvo da bude zakonita, potom srazmjerna prijetnji i na kraju neophodna u demokratskom društvu. Treći element – neophodnost u demokratskom društvu je najkompleksniji, te je važno provjeriti da li su ograničenja ili miješanja koja su predmet spora ne samo „proporcionalna” nego i da li su u skladu sa međunarodnim standardima, prvenstveno standardima koje je u svojoj praksi razvio Evropski sud za ljudska prava. U pogledu postupanja prema osobi lišenoj slobode, svako pribjegavanje fizičkoj prinudi koje nije apsolutno neophodno usled njenog ponašanja narušava ljudsko dostojanstvo i u načelu predstavlja povredu prava garantovanog u članu 3. Evropske konvencije o ljudskim pravima.⁶

Na osnovu dobijenih podataka, utvrđeno je da su sredstva prinude od 01.januara 2023. godine do 26.jula 2023. godine korišćena dva puta.

Zaštitnik kao NPM, ostvario je uvid u predmete⁷ i nije uočio nepravilnosti i nedostatke. Iz priloženih Izvještaja ustanovili smo: da se radi o upotrebi fizičke snage i sredstava za vezivanje; da su Izvještaji o upotrebi sredstava prinude sačinjeni od strane policijskih službenika i sadrže:

⁵ Ibid;

⁶ Berlinski protiv Poljske. 27715/1995 и 30209/96;

⁷ Izvršen uvid u predmete o upotrebi sredstava prinude

vrijeme, razlog, način upotrebe, imena službenika koji su primijenili sredstva prinude, eventualne posledice i drugo.

Ostalu dokumentaciju čini: Mišljenje o opravdanosti i pravilnosti upotrebe sredstava prinude od strane komandira stanice policije, izvještaj o upotrebi sredstava prinude, Službena zabilješka o lišenju slobode, izvještaj o opravdanosti i pravilnosti upotrebe sredstava prinude.

Na osnovu navedene dokumentacije, u oba slučaja direktor Uprave policije je dao ocjenu zakonitosti upotrebe sredstava, koja je ocijenjena kao opravdana i u skladu sa Zakonom o unutrašnjim poslovima.

Prema navodima policijskog službenika, prilikom primjene sredstava prinude bira se sredstvo, u kojoj je najmanja mogućnost povrede lica, što je uglavnom fizička snaga primjenom zahvata „poluga odnosno ključ na lakat“ u cilju sprječavanja otpora.

Zaštitnik kao NPM primjećuje da je Izvještaj o upotrebi sredstava prinude sačinjen od strane policijskih službenika detaljan, kao i da pruža podatke na osnovu kojih je moguće sprovesti valjan postupak ocjene opravdanosti, pravilnosti i zakonitosti upotrebe sredstava prinude.

Stanica policije Andrijevica

Službenici SP Andrijevica lišavaju slobode, ali lica ne bivaju zadržana jer nema prostorija za zadržavanje. Kao što je i prethodno konstatovano sva dokumentacija u odnosu na lica lišena slobode se vodi u OB Berane.

Tim je podsjetio na ranije datu preporuku da je važno napraviti zapisnik o tome da je lice koje lišeno slobode, upoznato sa svojim pravima i da se na tom dokumentu treba nalaziti potpis i policijskog službenika i lica lišenog slobode.

Zaštitnik kao NPM podjseća na ranije date preporuke SP Andrijevica:

- da se evidencija o licima koja pristupaju u SP Andrijevica radi davanja obavještenja u svojstvu građanina vodi u dežurnoj službi;
- da se o upoznavanju sa pravima lica lišenih slobode, sačini zapisnik koji će biti potpisan od strane tog lica i policijskog službenika koji ga je sa pravima upoznao, kako to propisuje Pravilnik o načinu obavljanja policijskih poslova i primjeni ovlašćenja u obavljanju tih poslova.

Saradnja sa timom Nacionalnog preventivnog mehanizma

Svi službenici sa kojima je tim imao komunikaciju tokom obilaska ostvarili su dobru saradnju sa timom, te su nesmetano obavljani svi planirani zadaci.

Zaključci i preporuke

Tokom obilaska Ob Berane ukazano je da prevencija torture temeljni cilj ljudskih prava koji je zapisan u različitim međunarodnim sporazumima i zakonima.

Tortura se univerzalno osuđuje jer uključuje namjerno nanijetu ozbiljnu fizičku ili psihičku bol ili patnju pojedincu, često s ciljem dobijanja informacija, priznanja ili jednostavno kao sredstvo kažnjavanja ili zastrašivanja. Prevencija torture je od suštinskog značaja za poštovanje ljudskog dostojanstva, promociju vladavine prava i osiguranje pravde i poštenja u društvu.

Tokom kartke radionice koja je održana službenicima istaknuto je da je slaba korist od prava koja imaju lica lišena slobode ukoliko nijesu upoznati sa postojanjem tih prava kao i da postupanje u skladu sa zakonima i nulta tolerancija torture su pravila kojih treba svaki policijski službenik da se pridržava.

U situacijama kada je lice na ljekarskom pregledu važno je primjeniti princip povjerljivosti. UN-ova Nelson Mandela pravila nalažu punu povjerljivost zdravstvenih pregleda, zdravstvenih kartona⁸ i informacija, osim ukoliko bi ona dovela do stvarne i neposredne prijetnje pacijentu ili drugima.⁹ Nepoštovanje ovog pravila može podrivati povjerenje između zdravstvenih profesionalaca i zatvorenika.

Zaštitnik kao NPM podjseća na ranije date preporuke:

- da se ćebad i posteljina u prostorijama za zadržavanje, kao i dušeci na krevetima redovno čiste i održavaju;
- da se prostorije za zadržavanje opreme fiksiranim klupama i stolicama, kako je propisano Pravilnikom o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode.

⁸ UN-ova Nelson Mandela pravila, op. cit., napomena 13, pravila 31 i 26.

⁹ Ibid., Pravilo 32.1.c. Princip povjerljivosti medicinskih informacija je temeljno načelo medicinske prakse i mora se primjenjivati s istom pažnjom u zatvorima kao i u opštoj zajednici. Ovo je posebno važno s obzirom na visok rizik od povrede prava, stigmatizacije i diskriminacije sa kojima se zatvorenici mogu suočiti ako je stanje njihovog fizičkog ili mentalnog zdravlja poznato drugima. Detaljni i tačni medicinski podaci su bitni kako bi se osigurao kontinuitet liječenja, što se odnosi i na slučajeve u kojima se obavlja premještanje zatvorenika ili njihovo puštanje na slobodu, ODIHR i PRI, Smjernice o Nelson Mandela pravilima, op. cit., napomena 10, Poglavlje 6, stav 123-125

Nakon izvršenog obilaska i sagledavanja zatečenog stanja Zaštitnik kao NPM daje preporuke Odjeljenju bezbjednosti Berane:

- da se razmotri mogućnost da se ljezarski pregledi lica lišenih slobode i zadržanih lica obavljaju poštujući princip povjerljivosti tj. bez mogućnosti audio slušanja razgovora tokom pregleda.

**Savjetnica Zaštitnika
za zaštitu od torture, bezbjednost i NPM**

Marijana Sindić

Marijana Sindić

**Zamjenica Zaštitnika
za zaštitu od torture bezbjednost i NPM**

Mirjana Radović

Mirjana Radović

Nacrt predmetnog Izvještaja poslat je Ob Berane, dana 06.09..2023. godine, sa pozivom da u ostavljenom roku dostave komentare i sugestije, nakon čega će biti utvrđen konačan tekst Izvještaja i objavljen na web stranici Institucije, zajedno sa njihovim odgovorom, komentarima i sugestijama.

Do dana objavljivanja ovog Izvještaja, odgovor nije dostavljen.